

Tämä on rinnakkaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta.

Tämä on julkaisun final draft -versio. HUOM! Versio voi poiketa alkuperäisestä julkaisusta sivunumeroinnin, typografian ja kuvituksen osalta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Isomäki, P. 2019. Tulevaisuuden luetteloinnin opiskelua verkossa. Kreodi, 1.

URL: <https://www.kreodi.fi/en/33/Artikkelit/582/Tulevaisuuden-luetteloinnin-opiskelua-verkossa.htm>

CC BY-NC-SA 4.0

Kaikki julkaisut Turun AMK:n rinnakkaistallennettujen julkaisujen kokoelmassa Theseuksessa ovat tekijänoikeussäännösten alaisia. Kokoelman tai sen osien käyttö on sallittu sähköisessä muodossa tai tulosteena vain henkilökohtaiseen, ei-kaupalliseen tutkimus- ja opetuskäyttöön. Muuhun käyttöön on hankittava tekijänoikeuden haltijan lupa.

This is a self-archived version of the original publication.

The self-archived version is a final draft of the original publication. NB. The self-archived version may differ from the original in pagination, typographical details and illustrations.

To cite this, use the original publication:

Isomäki, P. 2019. Tulevaisuuden luetteloinnin opiskelua verkossa. Kreodi, 1.

URL: <https://www.kreodi.fi/en/33/Artikkelit/582/Tulevaisuuden-luetteloinnin-opiskelua-verkossa.htm>

CC BY-NC-SA 4.0

All material supplied via TUAS self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Kuva: Heta Laiho
01.10.2019, 13:06

TULEVAISUUDEN LUETTELOINNIN OPISKELUA VERKOSSA

Pauliina Isomäki

Haaste: opeta RDA-luettelointia verkkokurssilla ilman luettelointimodulia, ilman lähitapaamisia, avoimen amk:n opiskelijoille, joilla ei ole lainkaan aiempaa kokemusta luetteloinnista. Näin se käy!

KORKEAKOULUDIPLOMI VERKOSSA

Turun ammattikorkeakoulussa on tarjottu kahtena vuonna avoimen väylän kautta kirjastoalan 60 opintopisteen pakettia, kirjasto- ja tietopalvelualan korkeakouludiplomia. Opinnit suoritetaan kokonaan verkko-opintoina. Pakettiin kuuluva kuvailevan metadatan osuus tuotti Tiedonhallintavalmiudet –opintojakson suunnittelussa päänvaivaa: miten tätä varsin käytännönläheistä asiaa voi opettaa ilman fyysistä kontaktia opiskelijoihin, joilla ei ole käytössään luettelointityökaluja tai tietokantaa? Pelkkä kenttien täyttäminen excel-
taulukossa ei tuntunut houkuttelevalta.

RDA JA RIMMF

Avuksi tuli selainpohjainen, ilmaiseksi ladattava RIMMF. Richard ja Deborah Fritz kehittivät RIMMF-työkalun (=RDA In Many Metadata Formats) demonstroimaan entiteetti-relaatio –rakenteeseen perustuvaa RDA-luettelointia. RDA:n oikeaoppinen soveltaminenhan vaatisi tällä hetkellä käytössä olevan MARC21-formaatin tilalle uuden tietomallin, jota ei vielä ole olemassa nykyisissä kirjastojärjestelmien luettelointimoduleissa. Kansalliskirjastossa on järjestetty [RIMMF-työpajoja](#), joihin itselläni ei kuitenkaan ollut mahdollisuutta osallistua. Aloitin siis kurssin suunnittelun kuuntelemalla työpajoista tallennettuja videoita ja harjoittelemalla itse RIMMF:in käyttöä.

RDA-luetteloinnissa kuvailu tehdään usealla tasolla. Käytännössä kuvailu aloitetaan MANIFESTAATIOSTA, eli siitä kirjasta (tai lehdestä, elokuvasta, äänitteestä jne) joka kuvailijalla on konkreettisesti käsillä. Manifestaatioon sisältyy jokin TEOS (work). Teosta käsitellään RDA-kuvailussa abstraktina ilmiönä. Teos on intellektuaalinen tai taiteellinen kokonaisuus, ajatussisältö, tarina tai muu teoksen tekijän mielessä hahmottunut kokonaisuus, joka saa muodon EKSPRESSIOSSA (expression). Ekspressio on siis teoksen olomuoto, esimerkiksi tarina kirjoitettuna jollakin kielellä tai esitettyinä elokuvan muodossa. Manifestaatiossa (manifestation) teos ja sen ekspressio konkretisoituvat esimerkiksi painettuna kirjana. Konkreettisimpana hännänhuippuna on KAPPALE (item), yksittäinen esine. RDA-sääntöjen mukaan kaikista näistä entiteeteistä tehdään oma kuvailu ja kuvailut yhdistetään linkittämällä. Näin luodaan vähitellen laajoja verkostoja, joissa samaan teokseen voidaan linkittää yhä uusia ekspressioita, niiden manifestaatioita ja niiden kappaleita.

LUENTOJEN TILALLE VIDEOITA

Kun sekä metadatan luominen ylipäättään, RDA-kuvailun periaatteet että RIMMF ovat opiskelijoille uusia asioita, niitä ei voi oppia pelkästään lukemalla ohjeita. Päiväopiskelijoiden luettelointikursseilla on ollut noin 30 tuntia lähiopetusta ja ohjattuja harjoituksia. Online-ryhmällä sen sijaan koko kurssille oli suunniteltu vain kaksi verkkotapaamista, kestoltaan yksi tunti. Siinä ajassa ehdin luennoida vain vähän, enkä lainkaan ehtinyt demonstroida luettelointiprosessia. Tämän takia kuvasin RIMMF:in käytön kaikista vaiheista videot, joissa näytin kuvaruutukaappauksina kirjan luetteloinnin koko prosessin.

RIMMF-työkalulla pystyy harjoittelemaan ”oikeaa” RDA-kuvailua, mutta kirjastotyössä on edelleen käytössä MARC21-formaatti, joten myös siihen piti tutustua. Päiväopiskelijoille

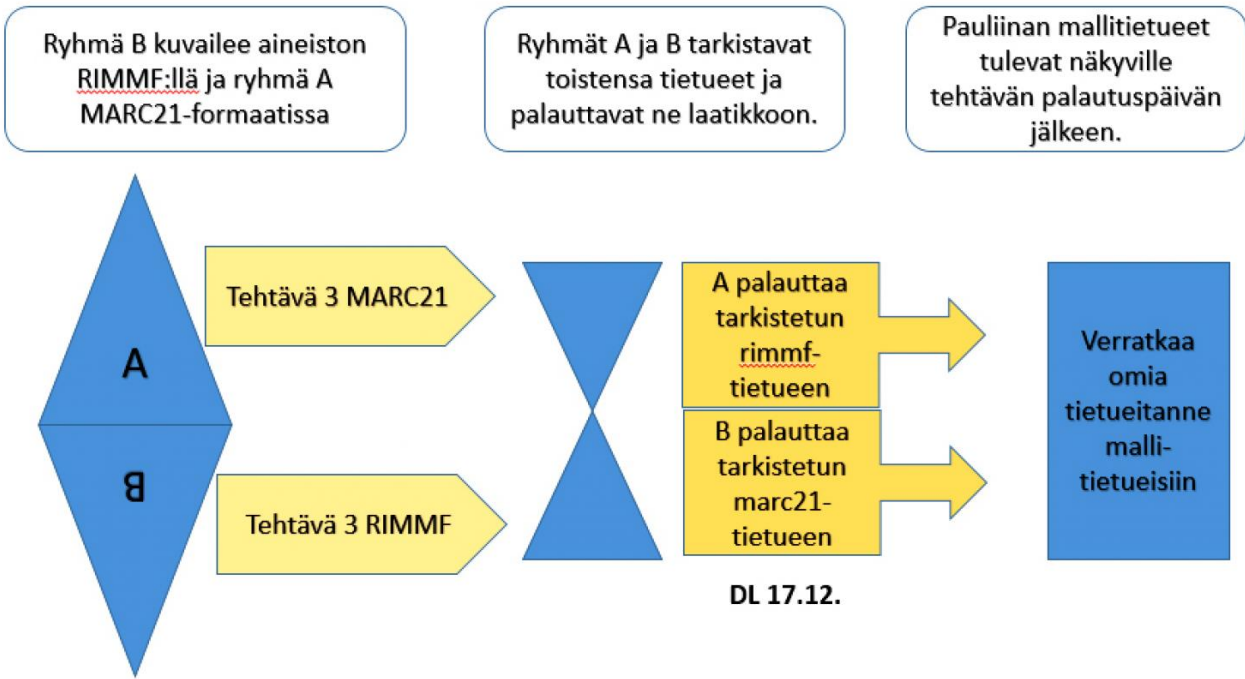
meillä on ollut käytössä Voyagerin harjoitustietokanta, jossa voi harjoitella kuvailua MARC21-kentissä. Online-opiskelijoille en löytänyt muuta ratkaisua kuin kenttien simulointi excel-taulukossa. Kurssin tehtäviin kuului siis kirjan luettelointi niin RIMMF-työkalulla kuin MARC21-formaatissakin. MARC21:n demonstroimiseksi tein kuvakaappausvideoita myös Melinda-luettelointiyhteistyössä käytettävästä Aleph-luetteloinnista.

KOMMUNIKOINTIA VERKKOALUSTALLA JA RYHMISSÄ

Oppimisympäristössä oli kysymys- ja kommenttipalsta, johon voi milloin vain kirjoittaa kysymyksiä. Ryhmän yhteinen palsta oli minusta parempi vaihtoehto kuin vastaaminen yksittäisille opiskelijoille sähköpostissa, koska palstalla koko ryhmä voi oppia kysymyksistä, vastauksista ja kommentteista. Vuoden 2017 ryhmä hyödynsi palstaa erittäin aktiivisesti, mutta jostakin syystä vuoden 2018 ryhmän jäsenet lähettivät melko vähän kysymyksiä metadatatehtävistä.

Koska online-kurssiin kuului varsin vähän kontaktiopetusta, halusin saada opiskelijat kommunikoimaan keskenään tehtävistä. Tehtäviä ei voinut olla kovin monta, joten niistä piti koettaa saada irti mahdollisimman paljon. Kurssilla luetteloitiin kolme kirjaa, joista yksi pelkästään RIMMF:llä ja kaksi muuta sekä RIMMF:llä että MARC21-formaatissa.

Opiskelijat jaettiin 5-6 -henkisiin ryhmiin ja ryhmät jaettiin vielä osaryhmiin (A ja B). Ajatuksena oli, että luetteloititehtävän kimppuun käytäisiin aluksi mahdollisimman pienessä, kahden tai kolmen hengen ryhmässä. Osaryhmä A kuvailee kirjan MARC21-formaatissa ja B RIMMF:ssä. A- ja B-osaryhmät näyttävät tuotoksensa toisilleen ja tekevät korjausehdotuksia toistensa tietueisiin. Seuraavassa tehtävässä ryhmien roolit vaihdetaan (A käyttää RIMMF:iä, B MARC21:ä). Näin jokainen joutuu pohtimaan teoksen kuvailua kahdessa eri formaatissa. Lopuksi ryhmä voi verrata omia tietueitaan opettajan mallitietueisiin. Annoin palautetta ja arvioin ryhmien lopulliset tietueet.

Luettelointitehtävä 3: Talvionginta (Hans Nordin).

”ERITTÄIN HYÖDYLLINEN JA TÄRKEÄ KURSSI” - OPISKELIJOIDEN PALAUTE KURSSISTA

Koska kurssi oli monella tavalla kokeellinen, halusin kerätä opiskelijoita hiukan tavanomaista tarkempaa palautetta. Vuoden 2018 ryhmälle lähetettiin kysely, johon vastattiin anonyymisti. Opiskelijoita oli 17, ja kyselyyn vastasi 10 opiskelijaa. Kysymykset esitettiin väittämien muodossa, joihin vastattiin asteikolla *Täysin samaa mieltä / Osittain samaa mieltä / En osaa sanoa / Osittain eri mieltä / Täysin eri mieltä*. Kyselyssä oli viisi osiota: luettelointi, verkko-opetus, ryhmätyöskentely, itsearviointi ja vapaa palaute.

1. Luettelointi on...

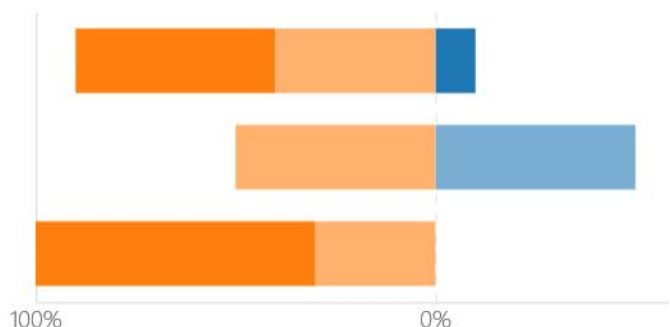
[Lisätietoja](#)

■ Täysin samaa mieltä
 ■ Osittain samaa mieltä
 ■ En osaa sanoa
 ■ Osittain eri mieltä
 ■ Täysin eri mieltä

a) Luettelointi on minusta kiinnostavaa.

b) Luettelointi on helppoa.

c) Luettelointi on tärkeä osa kirjasto-ammattilaisuutta

Kaikki vastaajat pitivät luettelointia tärkeänä osana kirjastoammattilaisuutta. Useimpien mielestä se on myös kiinnostavaa. Kurssilla oli siis motivoituneita opiskelijoita.

2. Verkko-opetus

[Lisätietoja](#)

■ Täysin samaa mieltä ■ Osittain samaa mieltä ■ En osaa sanoa ■ Osittain eri mieltä ■ Täysin eri mieltä

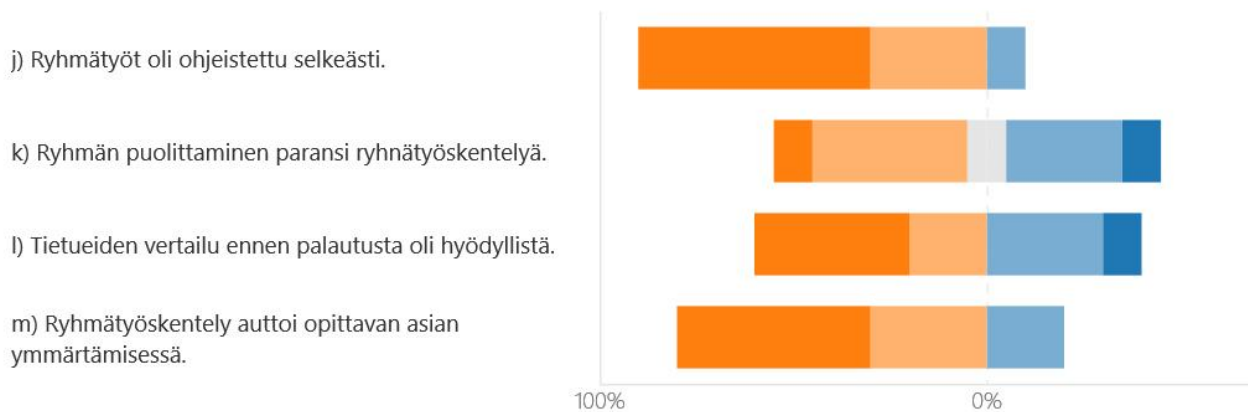

Verkko-opetuksen onnistuminen jakoi mielipiteitä. Eniten puoltoääniä saivat ohjevideot. Teoreettista tietoa ja tukea tehtäviin olisi kaivattu enemmän, mikä tuli esiin myös vapaassa palautteessa. RIMMF-työkalun käyttöä ei yleensä pidetty helppona. RIMMF on tässä vastausosiossa hiukan eri kategorialla kuin muut, koska se on ulkopuolisen tahon laatima ohjelmisto eikä opetusmenetelmä. RIMMF:in valitseminen työkaluksi oli kuitenkin sekä sisällöllinen että verkko-opetuksesta johtuva pedagoginen ratkaisu.

3. Ryhmätyöskentely

[Lisätietoja](#)

■ Täysin samaa mieltä ■ Osittain samaa mieltä ■ En osaa sanoa ■ Osittain eri mieltä ■ Täysin eri mieltä

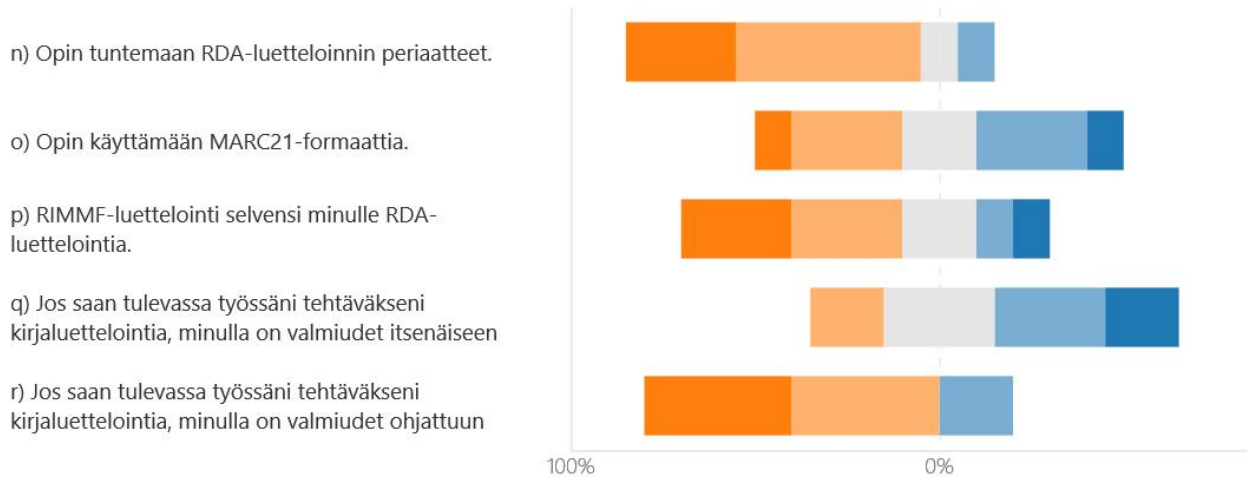

Olin ollut hieman huolissani, onnistuisinko ohjeistamaan melko monimutkaisen ryhmätyöprosessin. Ohjeet olivat kuitenkin useimpien vastaajien mukaan selvät. Tarkasta aikataulusta tuli kiitosta vapaassa palautteessa. Muutoin ryhmätyöskentely sai sekä puoltoetta kieltoääniä. Olin ajatellut, että ryhmien puolittaminen osaryhmiksi helpottaisi mm. ryhmien aikatauluasioissa ja muutenkin saisi jokaisen toimimaan aktiivisemmin kuin isossa ryhmässä. Vastaukset jakaantuvat melko tasan: 5 vastaajaa on ainakin osittain samaa mieltä, yksi ei osaa sanoa ja 4 vastaajaa on ainakin osittain eri mieltä. Myös vapaassa palautteessa tuli vastakkaisia mielipiteitä ryhmätyöskentelyn eduista ja haitoista. 8 vastaajaa on silti ollut samaa mieltä väitteen ”Ryhmätyöskentely auttoi opittavan asian ymmärtämisessä” kanssa.

4. Itsearviointi

[Lisätietoja](#)

■ Täysin samaa mieltä ■ Osittain samaa mieltä ■ En osaa sanoa ■ Osittain eri mieltä ■ Täysin eri mieltä

Itsearviointi-osiossa pyysin arvioimaan omaa osaamista kurssin jälkeen. RDA-luetteloinnin periaatteet tulivat useimpien vastaajien mielestä tutuiksi, mikä olikin kurssin päätavoite. MARC21-formaatin sisäistämisessä mielipiteet jakautuvat tasan, ja kaksi vastaajaa ei osaa sanoa. Kuuden vastaajan mielestä RIMMF selvensi RDA-luettelointia, ja kaksi vastaajaa oli päinvastaista mieltä. Kukaan vastaajista ei kokenut olevansa täysin valmis itsenäiseen luettelointityöhön kurssin perusteella, mutta peräti kahdeksan vastaajaa kymmenestä koki saaneensa riittävät valmiudet ohjattuun luettelointityöhön. Vapaassa palautteessa yksi vastaajista kertoi joutuneensa heti kurssin jälkeen harjoittelupaikassa tositoimiin, eikä hänen tarvinnut siellä nolostua.

”KURSSI OLI MIELESTÄNI HAASTAVA” – NIIN SE OLI OPETTAJANKIN MIELESTÄ

Luetteloinnin opettaminen ilman melko runsasta lähikontaktia tuntui aluksi suorastaan mahdottomalta. Luettelointi on ensinnäkin hyvin käytännöllistä puuhaa: meillä on kirja, e-kirja, äänite, nuotti, lehti, valokuva tai jokin esine; pyrimme kuvailemaan sen tietokantaan standardoidussa, ihmisille ja koneille ymmärrettävässä muodossa. Samalla luettelointi perustuu erittäin laajaan ja osittain teoreettiseen ohjeavaruuteen, jota lisäksi kehitetään koko ajan. Ammattilaisen apuna on kirjastojärjestelmään kuuluva luettelointityökalu ja kansalliset ja/tai kansainväliset ohjeistukset. RDA Toolkit on RDA-luetteloinnin perusta, mutta lisäksi on monia muita ohjeita, asiasanastoja, kielikoodeja, yhtenäistettyjä nimekkeitä ja eri aineistolajeille tarkoitettuja työohjeita. Yksi opiskelijoista valittikin vapaassa palautteessa, että *”Materiaalit oli hajallaan, niitä oli monenlaisia, enkä aina*

tiennyt mikä niistä olisi ollut paras apu. Kansalliskirjaston materiaalit tuntui osittain hebrealta. ”Moni kokenut kuvailija varmasti jakaa tuon tunteen.

Keskeiset työkalut eli tietokanta ja kirjastojärjestelmän luettelointimoduli puuttuivat opiskelijoilta. Päätökseni ottaa RIMMF työkaluksi oli riski, koska RIMMF ei ole missään kirjastossa käytössä oleva järjestelmä. Yksi palautteen antaja ottikin tiukasti kantaa RIMMF:iin: *”RIMMF oli jotain ihan käsittämätöntä. Miksi käyttää, ladata ja asentaa ja kääntää ja etsiä jotain ohjelmaa, mikä ei edes oikeasti ole missään käytössä? Aivan turhaa ajanhukkaa.*” Perustelen RIMMF:in käyttöä sillä, että se konkretisoi RDA-luetteloinnin idean. Kun koetamme kuvailla RDA-säännöillä MARC21-formaatissa, linkitetyn tiedon idea ei toteudu, ja on hyvin vaikea ymmärtää, miksi edes puhutaan entiteeteistä teos-ekspressio-manifestaatio-kappale. RIMMF on myös suoraan linkitetty RDA Toolkitiin, joten opiskelijoilla oli RIMMF-kenttien välityksellä suora yhteys siihen sääntöön, joka määrittelee kyseisen kentän sisältöä. RDA Toolkit –opiskelijalisenssi piti tosin hankkia erikseen. RIMMF-työkalua käyttänyt opiskelija on saanut kurkistuksen tulevaisuuden luettelointiin, linkitettyyn metadataan. *”RIMMF:in käyttö oli järkevimmän tuntuista, eikä vaikeaa kun pääsi jyvälle.*”

”TOKI TIEDÄN, ETTÄ LUETTELOINNIN OPPIMINEN ON LOPUTON SUO”

Kaiken kaikkiaan kyselystä välittyvä positiivinen mieliala ja kritiikki oli rakentavaa. Opiskelijat olivat motivoituneita, ja melkein kaikki vastaajat kokivat oppineensa asiasta niin paljon, että voisivat työpaikalla tarttua toimeen ohjatusti. Kontaktia opettajan kanssa toivottiin enemmän lähes kaikissa avoimissa vastauksissa.

Opettajalta kurssi vaati huomattavan paljon ennakkovalmistelua. Ohjevideoiden tekeminen oli välttämätöntä, koska kontaktiopetusta oli niukasti. Huolellinen valmistelu kuitenkin kannatti, koska videoita katsottiin paljon ja kaikkien vastaajien mielestä ne auttoivat oppimisessa. Opiskelijat suhtautuivat tiukkaan aikatauluun vakavasti: kaikki tehtävät tehtiin ajallaan, ja aikataulutukset sai jopa erityiskiitosta. Vapaan palautteen perusteella RIMMF koettiin selkeämmäksi kuin MARC21, jota jouduttiin tekemään ilman oikeaa työkalua. RIMMF-työkalun käyttö oli siis satsaus, joka kannatti.

LUETTELOINTI KEHITTYY JA KESKITTYY, LUETTELOINNIN OPETUS SEURAA TRENDIÄ

Entistä harvemmat kirjastoammattilaiset joutuvat käytännössä tekemään kuvailua. Kurssin opiskelijat kokivat silti, että metadata-osaaminen on olennainen osa kirjastoammattilaisuutta. Aiempänä metadatatista vastaavana informaattikkona saatan olla puolueellinen, mutta ajattelen, että metadatan tuotanto, tietokannat ja niiden ominaisuuksien ymmärtäminen ovat kirjaston ydintä. Kaikki kirjastoammattilaiset eivät ole tuota metadataa, mutta me kaikki hyödynnämme sitä. Jos ymmärrämme kuvailua, ymmärrämme myös tietokantojen hakuominaisuuksia. Luetteloinnin koulutustarjonnassa toivon, että voimme tarjota kaikille tuleville kirjastoammattilaisille hyvän ymmärryksen kuvailun perusteisiin ja mahdollisesti myös syventäviä taitoja asiasta erityisesti kiinnostuneille. Lopullinen ammattitaito saavutetaan työpaikalla.

Pauliina Isomäki on Turun AMK:n kirjasto- ja tietopalvelun koulutuksen tuntiopettaja, joka on toiminut myös metadatatista vastaavana informaattikkona Turun AMK:n kirjastossa. Luetteloinnissa Pauliinan omaa alaa on musiikin kuvailu.